

„SYNTIPAS” MESÉI

WIMMER ÉVA

I. AISÓPOS — SYNTIPAS — ANDREOPULOS

Egy moszkvai kódexben¹ a Syntipas név két különböző mesegyűjtemény élén maradt fenn: ezek egyike a keleti eredetű Sindbad mesék görögfordítása, a másik pedig egy késői aisóposi gyűjtemény.

Ez utóbbit adta ki 1781-ben Lipcsében Ch. F. Matthaei, *Syntipae philosophi Persae fabulae LXII Graece et Latine* címen. A gyűjtemény 62 mesét tartalmaz, többnyire állatmeséket.

Milyen kapcsolat lehet a címben szereplő Syntipas és a gyűjtemény tartalmát alkotó aisóposi állatmesék között?

A kérdés megválaszolásához mindenekelőtt a Sindbad — Syntipas történetének ide vonatkozó részleteit kell tisztázni.

A Keletről származó Sindbad gyűjtemény a világirodalom legismertebb művei közé tartozik. Olyan irodalmi alkotás ugyanis, amelynek különböző nyelvű fordításai és változatai Kelet-Ázsiától Nyugat-Európáig, valamint a héber és az arab nyelvű irodalmakban is egyaránt megtalálhatók. A Sindbad eredetével foglalkozó kutatók egy része emellett foglal állást, hogy a Sindbad őshazája India². Szerkezetileg ez egy különféle elbeszéléseket tartalmazó keretelbeszélés, amely Asoka király életének egy epizódján alapul, akinek második felesége, Asandhimitrā a királynak egy másik asszonytól származó fiát, Kunala herceget szerelmével üldözi³.

A történet alaptívuma nem egyezik meg valamennyi változatban, hanem országunként és koronként módosul.

A gyűjtemény legkorábbi útja⁴: Indiából Perzsiába kerül, itt lefordítják pehlevire. A VIII. században arab fordítás készül, majd az arabból szír, óspanyol és héber, később európai feldolgozások ófranciától skandinávig. A görög fordítás alapjául a szír szolgál, s a görögnek külön irodalomtörténeti jelentősége, hogy viszonylag közel áll az eredetihez. Az egyes változatokban a színhelyek és személyek sem azonosak, így a görög változatban a közelebből nem ismert ind Kuru nevű királyból Kyros, a perzsa király lesz, s az elbeszélések pedig a hét udvari bölcs azon történeteit tartalmazzák, amelyek az asszonyi csalfaságról szólnak, s a királyfi életének megmentését szolgálják a mostohaanya fondorlataival szemben. Asszonyi csalfaságok, házasságtörések, vagy ezek szándéka van a történetekben.

¹ Ld. erről: B. E. Perry: *Aesopica* 1. vol. Urbana, Ill., 1952. 511. l.

² K. Krumbacher: *Geschichte der byzantinischen Litteratur*. 2. Aufl. München, 1897. 891. l. — Pauly—Wissowa: *Real—Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Neue Bearb. A továbbiakban: RE. 2. Reihe. 4. Bd. 1464. h. A Sindbad elnevezést, amelynek görög változata a Syntipas, a keleti eredetű gyűjtemény jelölésére összefoglalólag használjuk, vö.: B.E. Perry: *The origin of the Book of Sindbad*. Berlin, 1960.

³ RE uo.

⁴ Krumbacher: i. m. 892. 1. sk.

Így az 1. mesének⁵ pl. az a tanulsága, hogy nem szabad mindent elhinni és a gyanú sokszor nem igazolódik be. Élt eszerint egy király, aki nagyon szerette az asszonyokat. Egy asszony pedig annyira megtetszett neki, hogy elküldte annak férjét királyi megbízással, s meglátogatta alattvalója feleségét. Az engedelmesnek mutatkozott, de egy könyvbe való betekintésre kérte, amely a házasságtörést nagy bűnnek nyilvánította. A király erre végül lemondott vágya beteljesítéséről, de gyűrűje a fekhely alá esett. Ezt a férj hazatérve megtalálta, s attól kezdve elhidegült az asszonytól, aki ezért férfi rokonait elküldte a királyhoz panaszra. A képletesen megfogalmazott vádra a férj szellemesen felelve közölte, hogy a királytól való félelmében nem mert közeledni feleségéhez. A király viszont megnyugtatta őt, hogy végül nem történt semmi a feleségével.

A 2. történetben egy férfi beszélni tudó papagájjal figyelteti feleségét távolléte alatt, amely mindenről beszámol neki, s így az asszony hűtlenségére fény derül. A férj ezért elhidegült a feleségétől, s az asszony ezen úgy igyekszik segíteni, hogy lerontja a papagáj hitelét. Egy alkalommal a kalitkát letakarja, vizet önt rá és zajt csap, hogy a madár úgy vélje, hogy zápor és vihar van mennydörgéssel. Amikor a papagáj azt mondja gazdájának, hogy a mennydörgés miatt semmit sem hallott és látott az éjjel, a férj, mivel nem volt vihar, hazugnak hiszi a madarat és megöli, a feleségének viszont megbocsájt.

A Syntipas gyűjtemény egyes történetei a Śukasaptatiban és a Tūti-nāme-ben is előfordulnak.⁶

A Syntipas történetek egyik jellegzetessége, hogy szereplői emberek és nem állatok.

Az a szír nyelvű kódex amelyből a görög fordítás készült, a Sindbadon kívül aisóposi mesék egy kisebb gyűjteményét is tartalmazza,⁷ s ez az a pont, amelytől kezdve a görög Sindbad és egy aisóposi mesecsokor sorsa közös — anélkül azonban, hogy ezeknek az állatmeséknek akár a regénnyel, akár annak szerzőjével bármiféle egyéb kapcsolata lenne⁸.

Mi volt az alapja a szír Aisópos-fordításnak? Az aisóposi mesék legrégebbi gyűjteménye az i. sz. I—II. századból származó Augustana gyűjtemény, amely 230 mesét tartalmaz. Babrios paraphrasisából és az Augustanából a VII. század előtt 75-öt lefordítottak szírré⁹, s ez a 75 mese válik alapjává a görög Syntipas—Aisópos gyűjteménynek. A Syntipas-történetek és az állatmeséket tartalmazó szír kódexnek később görög fordítása készült, s a görög fordítások a *Vita Aesopina*nak egy változatával kiégészülve a két moszkvai és a müncheni kódexben maradtak fenn.

A fordító személyéről és koráról egyedül a moszkvai kódexben fennmaradt iambikus verselésű prooimion tanúskodik¹⁰:

‘Η ἀρχὴ τῆς βίβλου ἐνε οὕτως
 Τοῦ μυθογράφου Συντίπα κατὰ Σύρου,
 μᾶλλον δὲ Περσῶν τοῦ σοφοῦ λογογράφου
 αὐτὴ πέφυκεν ἣν βλέπεις δέλτος, φίλε.
 ἦν καὶ Συριοῖς τοῖς λόγοις γεγραμμένην
 εἰς τὴν παροῦσαν αὐτὸς Ἑλλάδα φράσιν
 μετήγαγόν τε καὶ γέγραφα τὴν βίβλον,

⁵ Fabulae Romanenses Graece conscriptae. Ed. A. Eberhard. Lipsiae, 1872.

⁶ Ld: Sukasaptati. Ford., az utószót és a jegyzeteket írta Tóttóssy Csaba. Bp., 1962. 220. l. — Ld. még: Th. Benfey: Panschatantra. I. Teil. Leipzig, 1859. 22 skk.

⁷ Krumbacher: i. m. 894. l. — RE uo. 1469. h.

⁸ RE uo.

⁹ Perry: i. m. 300. l.

¹⁰ Eberhard: i. m. VIII. l.

τῶν γραμματικῶν ἐσχάτος γε τυγχάνων,
 Ἀνδρέωπλος Μιχαήλ, Χριστοῦ λάτρης,
 ἔργον τεθεικὼς προστεταγμένον τόδε
 παρὰ Γαβριήλ, τοῦ μεγιστάνων κλέους,
 δυνκὸς σεβαστοῦ πόλεως μελυνύμου,
 ὅς ἐστι Χριστοῦ θερμὸς ὄντως οἰκέτης.
 ὅς καὶ διωρίσατο γραφῆναι τάδε,
 ὅτι γε μὴ πρόσεστι Ῥωμαίων βίβλοις.
 ἢ συγγραφὴ γὰρ ἦδε τοὺς κακεργάτας
 διασύρει μάλιστα καὶ πρὸς τῷ τέλει
 πράξεις ἐπαινεῖ τὰς καλῶς εἰργασμένας.”

A Sindbad történetek és az aisóposi mesék fordítója tehát Michael Andreopoulos, aki Meliténében élt, maecenasa Gabriel, a város vezetője a XI. században¹¹. Így a szírről görögre történt lefordítás, azaz visszafordítás a XI. századból származik. Matthaei, aki a moszkvai kódex anyagát adta ki, a fordítás idejét még csak hozzávetőlegesen tudta meghatározni, s a XIV. század előttre tette. Azt, hogy a fordító a Sindbad történetek és az aisóposi mesék esetében egy és ugyanaz a személy volt, Perry Aesopica-ja nyelvi-stilisztikai elemzésével¹² kétséget kizáróan bizonyítja. Mivel nem kétséges, hogy az állatmesék írójaként feltüntetett Syntipas név tévedés Matthaei kiadásában — Perry szerint —, valószínűleg hiányzott annak a szír kódexnek az első lapja a címével együtt, amelyet Andreopoulos használt, s ezért került oda Syntipas ismert neve Aisóposé helyett¹³. (Ebből a kódexből még az első meséket tartalmazó lap is elveszett, s a Syntipas a harmadik mesénél kezdődik itt.) A legtöbb szír kódexben az aisóposi mesék szerzőjeként Iosipos szerepel: „Fabulae quas narravit Iosipos vir sapiens regi Nebuchadnezar”.

Aisóposnak azonban a Syntipas—Sindbaddal való kapcsolata nemcsak a közös kódexekben való előfordulásban rejlik, Sindbad ugyanis keleti bölcs, Aisópost pedig a görög bölcsek között emlegették.

Lysippos Aisópos szobra is hátterében a hét bölccsel ábrázolja a meseíró¹⁴, s hasonlóan emlékezik meg róla Agathiasnak a Lysippos szoborhoz írt epigrammája¹⁵.

Plutarchos *Párhuzamos életrajzaiban* a Solón biográfiában Aisópos szívesen látott vendége Kroisos udvarának¹⁶, s épp akkor van ott, amikor Solón Sardeisbe érkezik. Aisópos helyteleníti Solónnak a Kroisos hivatkozó gazdagsága iránti visszatartását, s így figyelmezteti őt: „... királyokkal a lehető legkevésbé, vagy a lehető legkedvesebben kell társalogni.” Mire Solón bölcsen: „... vagy a lehető legkevésbé, vagy a lehető legderekabban”.¹⁷

Akárcsak Plutarchos, a Vita Aesopi is tesz említést Kroisos és Aisópos kapcsolatáról; eszerint a samosiai Kroissossal való viszályát is Aisópos talpraesettsége simítja el.

Abban pedig, hogy a hagyomány hogyan kapcsolta össze ezeket az adatokat Kyrosszal, s — a görög Syntipas változat szerint — Kyros udvarában levő hét bölcs-

¹¹ Eberhard: i. m. IX. l. — Krumbacher: i. m. 893. l. — A datáláshoz ld. Perry: i. m. 515. l.

¹² Perry: i. m. 519. l.

¹³ Perry: i. m. 518. l.

¹⁴ Aisópos meséi. Ford. és bev. Czimer J. Bp., 1943. 6. l.

¹⁵ Czimer: i. m. uo.

¹⁶ Plut. Vit. parall. Solon 27.

¹⁷ Plut. i. m. Solon 28.: „... τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὥς ἥμισυ ἢ ὥς ἡδιστα ὀμιλεῖν.” Kai ὁ Σόλων: „... ἀλλ’ ὥς ἥμισυ, ἢ ὥς ἄριστα.”

csel, talán szerepet játszik az a történet, amelyet szintén Plutarchos mesél el: nem sokkal Solón sardeisi látogatása után Kyros legyőzi Kroisost, aki végül csak Solón révén menekül meg a máglyától¹⁸. Talán ekkor került Aisópos új pártfogó, Kyros udvarába.

II. A GYŰJTEMÉNY SZERKEZETE. A CSAK ANDREOPULOSI TIZENHAT MESE

A gyűjtemény, amelynek a kódexben szereplő címe: *Συντίπα τοῦ φιλοσοφοῦ μῦθοι ἐκ τῶν παραδειγματικῶν αὐτοῦ λόγων*,¹⁹ hatvankét mesét ölel fel, s ebből tizenhat mesének nincs párhuzamos története az aesopusi corpusban (4., 6., 11., 17., 19., 20., 21., 30., 32., 38., 45., 49., 52., és 54.), a többi negyvenhatnak viszont ismerjük a más forrásokban fennmaradt változatait is.

A tizenhat mese eredetére vonatkozólag megállapítható, hogy nem alkotnak olyan egységet, amelyből közös eredetükre lehet következtetni; minden valószínűség szerint különböző kéziratokból, munkákból lettek összeszedve. Elvileg fel lehet tenni azt is, hogy a fordító, Andreopulos a többi mintájára maga is költött meséket.

A csak itt szereplő tizenhat mese közül a 4. és a 48. ismeretlen eredetű²⁰, a 49., amely egy vadász s az őt megtámadó lovas történetében a „savanyú még a szőlő” egy sajátos megfogalmazását adja, valószínűleg szír eredetű²¹. Phaedrusi változata a tizenhat meséből egynek sincs. Ez a tény valószínűvé teszi, hogy bizánci korból származhatnak; úgyszintén bizánci szellemet evokál az 54. mese obszcenitása is.

Ez a tizenhat mese gyengébbnek, kevésbé szellemesnek tűnik a többinél (32.), s a tanulság sem mindig szervesen és logikusan illik a történethez (4.).

Érdekes összehasonlítás adódik számunkra a negyvenhat és a tizenhat mese között a szereplőket illetően is. Míg a párhuzammal rendelkező negyvenhat mese közül mindössze három van, amelynek kizárólag ember (v. pl. a megszemélyesített halál) a szereplője, egynek fák, egynek a szél és a nap, s egynek a gyomor és a lábak, a többinek viszont kivétel nélkül állatok (vagy állatok is), addig a tizenhatból ötnek (azaz majdnem egyharmad részének) nem állatok a szereplői. Az öt megoszlása: négynek csak emberi szereplője van (ill. egy kyklops), s egynek a folyók és a tenger.

A tizenhat mese egyébként megfelel annak az ideológiai felfogásnak, amely a Syntipas gyűjtemény egészét jellemzi. Talán nagyobb arányban, mint a többi negyvenhat, foghatók fel általános érvényű emberi tulajdonságokat hordozó karaktermeséknek, s talán nehezebb őket meghatározott társadalmi osztályhoz, réteghez, vagy korhoz kötni.

Az andreopulosi gyűjtemény meséi nevelő szándékúak, céljukban mindenképpen az emberek jobbá tételét akarják elérni. Módszerbelileg azt a hatásosabb megoldást választják, hogy visszáságokra mutatnak rá, azaz: negatív példát, negatív jelenséget elének állítva tanítanak pozitív viselkedésformákra. Az egyetlen olyan mese, amely pozitív példát mond el, *Az ember, a ló, meg a csikója* (45.) című, azoknak a meséknek egyike, amelyek csak a Syntipasban maradtak fenn.

¹⁸ Plut. i. m. Solon 28.

¹⁹ „A bölcse Syntipas meséi a példabeszédeiből. *Α παραδειγματικὸς λόγος* — a magyar „példabeszéd” megfelelője.

²⁰ Perry: i. m. 516. l.

²¹ Perry: i. m. 517. l. Ugyanitt a többi mese eredetére vonatkozólag is.

III. A HATVANKÉT MESE GONDOLATI-ETIKAI VILÁGA, TÁRSADALMI-IDEOLÓGIAI FELFOGÁSA

Az állatmese műfaja számos népnél megtalálható, mégpedig nemcsak kölcsönzési összefüggések közepette, hanem úgy is, hogy önállóan alakult ki. Legfőbb jellemzője, hogy emberek helyett állatok szerepelnek, ami nemcsak az emberi típusok megalkotását teszi lehetővé, hanem olyan megfogalmazásokat is, amelyek emberszerű replőkkel megjelenítve sértőek lennének a nagyobb hatalommal rendelkezőkkel szemben. Világos, hogy a társadalom alacsonyabb rétegeiből származik tehát — olyan fokon, amikor a mesék megalkotói nyílt szembeállásra erőtlennek érzik magukat, s ezért használják az allegorikus kifejezési formát. Nem a rabszolgák, de a dolgozók köréből jelentkezik általában az ókori állatmese, s az aiséposzi mesék esetében eléggé látható, hogy a földdel foglalkozók, a parasztság köréből²².

A mesékben a tulajdonnak igen nagy a szerepe, s jelentős részükben — mint látjuk majd — a tulajdon megtartásáról és biztosításáról van szó. Kialakulásuknak egy olyan korszak lehet a háttere, amikor a vagyon tekintetében változások állnak és állhatnak be, de nem a nyereszkesedés lehetőségei, hanem a megtartás nehézségei a jellemzőek a mesékre.

A XI. században, amikor a feudális viszonyok kialakulása befejeződött Bizáncban, s a feudális nagybirtok tulajdon megerősödése mellett a kisebb birtokok és a paraszti gazdaságok is tönkremennek, a vagyon megtartása ismét fontos kérdéssé válik. Az, hogy egy nagy folyamat része ez a tönkremenetel, nem eléggé világos annak idején, hisz a tönkremenetek egyedi jelenségekként jelennek meg és tűnnek fel. A folyamat társadalmi elemzése elmarad, s a tönkremenetel alkalmával a parasztság is úgy látja, hogy az egyesek hibája eredményezi a tulajdon elvesztését. Így az egyeseket — póruljártakat — hibáztató megfogalmazásokat nem kell a felsőbb rétegek harácsolását igazoló álláspontnak tekinteni, sőt ellenkezőleg, a helyzetével visszaélő hatalmasabbal szembeni ellenállásra buzdítóak azok is, és legalábbis az objektív folyamat egyes eseteinek tényszerű regisztrálásai, ha nem is a folyamat helyes elemzése.

Mi jellemzi tehát azt a világképet, amely a gyűjteményből kibontakozik? Mely elv szerint történhetett a mesék kiválogatása?

A számár és a tücsök (Synt. 1, Hausrath kiad. 195. ^{22/a}) más változatban is fennmaradt történetének mondanivalója arra tanítja az olvasót, hogy nem szabad esztelenül olyan dolgot utánozni, ami idegen természetünktől, s csak kárt okozhat az után sóvárogni, amit a természet nem adott meg. Ennek figyelmen kívül hagyása miatt kell bűnhődnie a majomnak is (Synt. 46, Hausr. 219), amely halászni akar, bár a természettől nem kapta meg a halászat tudományát; s a pöffeszkedő hollónak (Synt. 9, Hausr. 2), mely ostobaságában a sast olyasmiben akarja utánozni, amihez ereje kevés. A sas karmaival könnyedén el tudja ragadni a bárányt, a holló vadászatra alkalmatlan karmai azonban csak saját pusztulását okozzák. Elpusztulnak a dicvágyó egerek is a macskákkal vívott küzdelmükben (Synt. 51, Hausr. 174), mert olyan harc eszközéül fegyverezték fel magukat szarvakkal, amelyre nem hivatottak, amelyre a természet nem tette őket alkalmassá.

Hasonló indítékokból, végső soron elvileg azonos okból pusztulnak el tehát a fenti mesék szereplői: a természet, természetes adottságaik ellenére akarnak tenni.

²² Erről egyebekben ld. Sarkady J.: Aisépos és az aiséposzi mese. = ELTE BTK évkönyve. 1952 —53. Bp., 1953. 87. l. Ld. újabban uő.: Aiszóposz meséi. Ford., az utószót és a jegyzeteket írta Sarkady János. Bp., 1969., és hozzá: Szilágyi János György: Antik Tanulmányok. XVII. 94—98. l.

^{22/a} Corpus fabularum Aesopiarum. Ed. 2. Lipsiae. 1. vol. 1957. 2. vol. 1959.

Kereshetjük-e ugyanennek a gondolatnak konkrétabb megfogalmazását a Syntipas-gyűjtemény meséi között? "... οὐδὲν τῶν φυσικῶν πραγμάτων τῆς φυσικῆς ἰδιότητος μεταβάλλεται..."²³, mondja annak a mesének a tanulsága, amelyben az etióp sötét bőrét, bármennyire igyekszik is, nem tudja fehérré varázsolni, a folyó vize nem változtathatja meg veleszületett színét (Synt. 41, Hausr. 274). S ha történetesen a gonoszság, a hálátlanság természeti-lényegi sajátja valaminek, ezt sem lehet megszüntetni. Magyar szólásként is előfordul a „kígyót melengettél a kebleden” fordulat, hasonló gondolatot tükröz latin elődje, a petroniusi „veperam sub ala nutricare” sor. A paraszt és a kígyó esete (Synt. 25, Hausr. 62) szinte szóról szóra ezt formálja meg mese alakban: a tél hidegétől megdermedt kígyó az őt átmelegítő és ezáltal megmentő parasztot megharapja. Egy másik történetben (Synt. 57, Hausr. 206) a kígyótojást találó jószívű madarat is óva inti a fecske attól, hogy a tojást kiköltse, mondván, hogy a gonoszságot még a legnagyobb jótétemény árán sem lehet megszelídíteni. Ne nyújtsd jobbotat gonosz embernek, nem lesz híved soha, miként a kutyát, mely megharapott, sem lehet még egy kis önként adott vérrrel szeliddé tenni. A kertész és a kutya c. történet szintén a hálátlanság motívumát adja tartalmul a változtathatatlanság komor gondolatának (Synt. 34, Hausr. 122).

Míg a mesék előbb említett csoportja (Synt. 1, 46, 9, 51) a többet-akarási reménytelenséget és veszélyét mutatja ki, a második csoport (Synt. 41, 25, 57) már a dolgok megváltoztathatatlanságáról vallott felfogást mutatja, és a bizalmatlanságot (Synt. 34).

Egyfelől tehát a konzerválás igénye, másfelől a helyzet megváltoztathatatlanságának tudomásulvétele fogalmazódik meg ezekben a mesékben — mint az „eredeti” aesopusi gyűjteményben is. Az ember társadalmi helyzetéből nem tud kiszakadni, nem tudja megmásítani azt, amibe beleszületett. A lesüllyedt szabad parasztság keserű életérzését kifejezően tükrözik vissza a fenti mesék. Kifejeznek egyrészt egy igényt, hiszen a szereplők sorsuk jobbrafordulását várják, másrészt a változásról való — esetleges keserű tapasztalatok miatt kialakult — reménytelen lemondást is. Talán félelem is él bennük ettől a változástól, mert esetleg van valamijük, amit elveszíthetnek, van mit kockáztatniuk, s nem akarnak kockáztatni. Hogy éppen a lemondás, a beletörődés, a nem-lázadás szerepel a gyűjteményben pozitív értékeléssel, bár néhol keserű igazságként kimondva, ebben a fordító-válogató személyének is része lehet. A moszkvai kódex görög Syntipasának néhány soros bevezetése²⁴ szerint Andreopoulos „Χριστοῦ λάτρης” volt, tehát keresztény ember, keresztény ideológiával, vagyis a beletörődést hirdetve.

A meglevő kisbirtok védelmében szól a — legalábbis a gyűjtemény terjedelméhez viszonyítva — gyakori mondanivaló: őrizd meg a keveset, de biztosat, és ne tedd kockára a bizonytalan többért.

A világirodalmi hagyományban a mohóságért bűnhődőnek szinte szimbólumává vált a folyón át húst vivő kutya története (Synt. 28, Hausr. 136). Máshol a kapzsi teve szarvakát kér Zeustól (Synt. 59, Hausr. 119), aki telhetetlensége miatt azzal bünteti őt, hogy még füleit is megkisebbíti. Egy másik mese (Synt. 27, Hausr. 89) elmondja, hogy valakinek volt egy aranyat tojó tyúkjá; gazdája a benne levő arany reményében levágja, aranyat viszont nem talál benne. Kapzsisága miatt bűnhődik ez az ember, akárcsak az az asszony, aki minden nap tojó tyúkját addig hízlatja napi két tojást akarván, míg az kövérsége miatt egyáltalán nem tud tojni (Synt. 42, Hausr. 58). A szamár és a ló meséjének (Synt. 29, Hausr. 272) tanulsága mondanivalójában még

²³ „A természet dolgai közül semmi sem változtatja meg természetadta tulajdonságát.”

²⁴ Eberhard: i. m. VIII. l. — Krumbacher: i. m. 893. l.

ennél is továbblép: a szegényes élet gyűlölségmentes létére becsesebb a gazdáénál, mivel az több veszélyt rejthet magában. A biztonság tehát megéri, hogy az ember vállalja érte a szűkösebb körülményeket. Ugyanez mutatkozik meg a vadszamar és háziszamar életformájának szembeállításában is (Synt 30, Hausr. 338): a háziszamárnak gazdája, bár keményen dolgoztatja, az oroszlánnal szemben védelmet nyújt, míg a gondok és munka nélkül élő vadszamar védtelen marad vele szemben.

A biztonság és a béke igényének fokozottabb kifejezését megint csak indokolhatják konkrétabb történelmi körülmények is. A XI. században a kisázsiai területek lakossága különösen sokat szenvedett a külső hódításoktól. Egymást érik a besenyők, polavecek, s keleten az oguz-törökök támadásai. Meliténé, mint a birodalom Eufratés melletti keleti területe, az 1071-es manzikerti csatavesztés után a szeldzsuk törökök kezére is került. S a háborúk legnagyobb terhei általában mindig a paraszti tömegeket sújtják. Így a fenti mesét nem annyira a kizsákmányolás ízléstelen dicsőítése, mint inkább az állam védelmi funkciójára való igénytartás jellemzi, rámutatva arra, hogy a hatalmasoktól remélt védelemért keményen meg kell viszont szenvedni és dolgozni.

A hatalmasokkal való szembeszállás reménytelenségére mutat rá a gyűjtemény *Nyulak és rókák* (Synt. 22, Hausr. 169) c. darabja. A nyulak a sasok elleni harcukban a rókákat hívják segítségül, akik a kérést visszautasítják: nem akarván magukat erősebbekkel küzdve veszélybe dönteni. S itt a hangsúly a hatalmasság motívumán van, amely mozzanat kimutatható az aesopusi corpus párhuzamos meséivel történő összehasonlításból is. Másfelől mindenáron való békétűrést hirdet, azzal a meggyőződéssel a háttérben, hogy a hatalmasokkal való szembeszállásból, az ellenük való lázadásból a kisebb, a gyöngébb szükségszerűen húzza a rövidebbet.

Nem derűs az a világkép, melyet Syntipas elénk tár. Szinte mindig és mindenben felfedez valami sötétet, valami olyat, ami az emberből, a társadalomból a negatív oldalt ragadja meg. Genre-képei plasztikusan rajzolják meg az emberi visszasságok portréit.

Andreopulosnál a haszonleső figurája többször is visszatér. Azok közül a mesék közül, amelyek az aesopusi mű egyéb forrásaiban nem maradtak fenn, négy is ezt az emberi mentalitást állítja pellengérré.

A kovács kutyája (Synt. 16) egész nap tud aludni a hatalmas kalapácsok zuhogása mellett, de mihelyt gazdája enni kezd, a rágás zajára felébred. A mondanivaló: az emberek hajlamosak nem észrevenni kötelességeiket, csak a számukra kellemeset, csak azt, amiből hasznuk van. Egy másik mesében némelyek olyan tanácsot adnak, hogy abból saját maguknak származzon hasznuk, talán éppen a tanácsot kérő rovására — ezt példázza a farkas és a kecske meséje (Synt. 44, Hausr. 162). S a „bőkezű” tolvaj esete (Synt. 21): vannak, akik az igazságot nagylelkű ajándékokkal akarják elkendőzni, akárcsak a tolvaj, aki a kutyát „önzetlenül” látja el csonttal, amikor az tetten éri. A gyűjteménynek az álszent öregasszonyról szóló története (Synt. 54) arra hívja fel a figyelmet, hogy az emberek egy része vágyát betöltve úgy tesz, mintha nem saját érdekében cselekedett volna, hanem önfeláldozóan valamiféle szükséges kellemtelen dolgot tenne meg. A folyó és a tenger (Synt. 4) története is ehhez a gondolat-körhöz kapcsolódik a végén megfogalmazott tanulság szerint: azokat állítja elénk, akik ok nélkül panaszkodnak azokra, akikből inkább hasznót húznak.

Az álszent haszonleséshez hasonlóan utasítja el a gyűjtemény két meséje a gőgöt, a gazdagsággal és szerencsével való hengegést. Az egyikben (Synt. 7, Hausr. 266) a kérkedő kakas pusztul el megérdemelten, a másikban (Synt. 31, Hausr. 324) a szépségét fitogtató fügefá ék el. Ezek ismét a nagyravágyás elutasításai is, s a vágyak teljesedését reménytelennek tartják.

A kutya és a nyúl példája a kétszínűséget ostorozza (Synt. 50, Hausr. 139).

A gyakorlatiasság iránti fejlett érzékre utal az a tendencia, mely egyrészt mindenben a hasznosságot keresi, másrészt a haszontalanságot, hiábavalóságot utasítja el. Az előbbi illusztráló történetek közül kettőnek is szarvas a szereplője. Az egyikben (Synt. 15, Hausr. 76) az állatot a folyóban önmagát megpillantva nagy szomorúság fogja el gyönyörű agancsaival ellentétben rút lábai miatt. Veszélybe kerülve azonban a puszta mezőn lábai gyorsasága megmenti, míg az erdőben agancsai, mivel beakadnak a fába, pusztulását okozzák. Azt értékeljük tehát, ami hasznos, sugallja a mese, s vonatkozik ez a barátságra is, miként a másik szarvas esetében (Synt. 20), amelyikhez, amikor beteg, egy vad látogatóba jön, a látogatás alatt lelegeli körülötte a fűvet úgy, hogy a szarvasnak, amikor meggyógyul, nincs mit ennie, és éhen hal. Ebből az a tanulság, hogy a haszontalan barátok csak kárára vannak az embernek. A hasznosság más vonatkozására utal az uralkodást szépségével megszerezni akaró páva története (Synt. 53, Hausr. 244). A mese tanulsága az, hogy az uralkodás szempontjából a szépség haszontalan, ahhoz erő kell és nemesség. Míg azonban az előbbi két mesében a hasznosság (nem haszonlesés!) paraszti vonások, hiszen a kevésből megélni csak ennek figyelembevételével lehet, e legutóbbi mese, bár a hasznosságból indul szintén ki — különösen tanulságában — már nem valami túlzott paraszti alázatosságot mutat, hanem az uralkodó osztály részéről uralma igazolásra való törekvést.

A haszontalanságot elmarasztaló mesék közül kettőben szerepel tücsök. A hangya és a tücsök életmódjának szembeállításából (Synt. 43, Hausr. 114) az a következtetés adódik, hogy éhen pusztul, aki hiábavaló dolgokkal foglalkozik. A másik mesében (Synt. 62, Hausr. 298) szereplő tücsök arra hivatkozva kéri szabadonbocsátását, hogy senkinek sem lehet haszna az ő rabságából. A menyét ambíciója (Synt. 5, Hausr. 49) a ráspoly elkoptatására vonatkozóan is haszontalansága miatt fullad kudarcba. A mese szerint ugyanis a menyét a kovácsműhelyben talált reszelőt nyelvével el akarja koptatni. Ugyanez a mese az aesopusi corpus többi gyűjteményében a viszálykodó természetük elleni példálózás.

IV. AISÓPOS ÉS SYNTIPAS ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Syntipas—Andreopulos gyűjteményének tizenhat meséje az aesopusi corpus többi forrásában nem maradt fenn, a többi negyvenhatnak azonban — gyakran több változatban is — megtalálhatók parallelei.

Amint az aisóposi mese egy meghatározott társadalmi réteg terméke („Esope est l'expression d'une classe sociale”)²⁵ egy meghatározott korban, éppúgy a mesék változatai is visszatükrözik azokat a körülményeket, amelyekben az átalakulás létrejött.

A párhuzamos mesékre általánosságban jellemző, hogy az azonos történetekhez az eltérő korok és felfogások szerint megváltozott tanulságok fűződnek. Eltérő a mesék felépítése, a hangsúly egyik mozzanatról esetleg másikra tolódik át, eltérő a mesék kidolgozása, terjedelme, és természetesen lexikai jellemzőik, a kifejezésformák grammatikai konstrukciója.

Az előbbi szerkezeti elemzést szinte minden ponton ki lehet egészíteni egy-egy olyan példával is, ami valamely válogatási elvet a párhuzamos történet adott irányú megváltoztatásával is alátámasztja.

Szolgáljon kiindulásul egy olyan példa, amely a gyűjtemény egészének elemzésé-

²⁵ M. Nøjgaard: *La fable antique*. I. tome. Köbenhavn, 1964. 555. l. Ld. még Nøjgaard: i. m. 554-557. l., valamint Sarkady: i. m. 87. l.

ben nem szerepel, s egy olyan gondolati tartalom, amelyről éppen csak szó esett. A mese a *Sas és a róka* (Synt. 24, Hausr. 1) meséje, a gondolati tartalom pedig a hatalmasság mozzanata.

Az aiséposi hagyomány többi feldolgozásában szereplő sas és róka történetében két alapvető mozzanaton van a hangsúly: az egyik a barátsági szerződés megszegése²⁶, a másik pedig az isteni bosszú bekövetkezése, az isteni igazságszolgáltatás. Változott-e a mese valamit Andreopulosnál? A történet maga mindössze egy apróságban tér el: míg a sas fiai az előzőekben az izzó húsdarabtól kigyulladt fészekből a földre esnek, s a róka megeszi őket, itt a sas fiai megeszik az izzó húsdarabot, és így pusztulnak el. Így az isteni igazságszolgáltatás azonos értékkel szerepel, mint Andreopulosnál. S hogy a másik alapvető mozzanat valami mással cserélődött fel, arról mindössze a mondanivaló eltérő megfogalmazása tanúskodik: „ὁ μῦθος δηλοῖ, ὡς οἱ τῶν ἀνθρώπων δυνάσται καὶ ἄδικοι, εἰ καὶ παρὰ τῶν ἀδικουμένων μηδὲν πάσχουσιν, ἀλλὰ γε ταῖς ἐκείνων ἀραιῖς θείαν ἀγανάκτησιν ἐπισπῶνται”²⁷.

Nincs itt szó barátsági szerződésről, barátság megszegéséről, hanem a hatalmasabb igazságtalansága bűnhődik, mégpedig a jogtalanságot elszenvedettek átkainak magára vonása folytán. A hatalmasság kifejezése fontosabb volt a szerzőnek, mint a közös baráti kapcsolat, összetartás megfogalmazása.

Nagyon érdekes ugyanakkor felfigyelni arra, hogy ezek a hatalmasok nem általánosságban vannak említve, hanem az andreopulosi kor konkrét társadalmi rétegére való célzásként. A hatalmasok jelölésére ugyanis a *δυνάσται* szót használja Andreopulos²⁸. Márpedig Bizáncban a nagybirtokosok összefoglaló jelölésére a *δυνατοί*²⁹ használatos³⁰. A *δυνάσται* alatt Andreopulos világosan *δυνατοί* -t ért már e helyen is.

Andreopulos a *Bika és a vadkecské*k (Synt. 40, Hausr. 242) c. mesében szintén a *ὑπὸ δυναστῶν* kifejezést használja. Ugyanakkor az aiséposi párhuzamos mesében a *τῶν κρείττωνων* alakot látjuk a „hatalmasabb, erősebb” kifejezésére. E helyen ez a párhuzamosság világosan mutatja, hogy Andreopulos a maga konkrét társadalmi valóságában gondolkodik. Egyébként a mese mindkét változata azt példázza, hogy a hatalmasabbtól való félelmünkben a gyengébbek bántalmazását is elviseljük. Ugyanakkor Andreopulos maga is használja a *κρείττων* szót is (Synt. 8, valamint Synt. 31)³¹, tehát nem arról van szó, hogy ez a bizánci görögben, vagy az andreopulosi görög nyelvhasználatban nem lenne szokásos.

A *holló és a pásztor* (Synt. 9, Hausr. 2) c. mesében magából a *δυνατός*-ból van képezve a középfok, az aiséposi paralleljében azonban szintén nem ez használatos (hanem a *τοὺς ὑπερέχοντας* alak). A tanulság szerint, ha a gyenge az erősebbet akarja utánozni, elpusztul. A *kakasok* (Synt. 7, Hausr. 266) c. mese tanulságában is szerepel a *δύναμαι* igéből származó egyik főnév³². Szívesen vennénk célzásnak e

²⁶ Ld. Trencsényi-Waldapfel I.: Egy ezópuszi mese és keleti párhuzamai. Vallástörténeti tanulmányok. 2. kiad. Bp., 1960. 183. l.

²⁷ „A mese azt mutatja, hogy az emberek közül a hatalmasok és a jogtalanságot elkövetők, ha a jogtalanságot elszenvedők részéről nem is részesültek semmiféle büntetésben, de legalább ezeknek az átká révén magukra vonják az isteni haragot.”

²⁸ *δυνάστης* ó = uralkodó, hatalmon levő, hatalmas, főúr, főember (az államban); vö.: lat. *optimates*.

²⁹ *δυνατός* = erős, hatalmas, képes valamire.

³⁰ Ld. Moravcsik Gy.: Bevezetés a bizantinológiába. Bp., 1966. 107. l. — Az ókorban viszont más kifejezések használatosak az uralkodó osztály különböző előkelő rétegei megjelölésére.

³¹ Azonban ezekben az esetekben a *κρείττων* szónak semmi társadalmi jellegű célzatossága nincs, hanem a 8. mesében a *μακροθυμία*-ra vonatkozik, a 32. mesében pedig *ἡ τῶν μητέρων ἀνατροφή*.

³² *ὁ μῦθος δηλοῖ, ὡς οὗ ἰσχύει τινὰ ἐπ' εὐτυχίᾳ καὶ δυνάμει μέγα φρονεῖν καὶ ἀφρόνως σοβαρεῖσθαι*, azaz: „a mese azt mutatja, hogy nem szabad valakinek jósorsában és hatalma idején dölyfösködni és esztelenül pöffeszkedni.”

δύναμις (hatalom) szó használatát is a konkrétan értelmezett δυνατοί hatalmára. Annyi kétségtelen, hogy sokkal konkrétabb e mesékben az andreopulosi tanulság megfogalmazása, mint az aesopusi corpusbeli másik változaté, amelyben a tanulság keresztény megfogalmazására cserélődött: ὁ μῦθος δηλοῖ ὅτι Κύριος ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν, azaz „a mese azt mutatja, hogy az Úr elle- ne szegül a gőgöseknek, az alázatosaknak pedig kegyelmet ad”³³.

A fenti példák talán megengedik az andreopulosi szóhasználat célzatosságának feltételezését, és azt mutatják, hogy nem általános érvényű tanulságokról, hanem konkrét társadalmi vonatkozásokról van szó ezekben.

Érdekes módon azonban — a fenti Synt. 24-hez hasonlóan — a hozzátartozóval való összefogás iránti érzék hiánya hatja át egy másik mesében történt változtatást is: a vadász hálójába egy fogoly akad (Synt. 26, Hausr. 205), s amikor az az állatot meg akarja ölni, a fogoly az életéért cserében felajánlja, hogy sok más fogolymadarat segít majd törbe csalni. A vadász azonban megöli őt, mivel azt, aki a vele egy családba tartozókat árulja el, nemcsak azok büntetik meg, akiket elárult, hanem az is, akinek a javára az árulás történt. Amennyiben ezt szükségszerű igazságszolgáltatásnak fogjuk fel, ugyanazt a két mozzanatot tartalmazza a mese, mint a *Sas és a róka* aisóposi változata. Ezzel szemben Andreopulos tanulsága csak az „aki másnak vermet ás, maga esik bele” motívumra egyszerűsödik.³⁴

Kapcsolódnak-e ezek az ideológiai jegyek a gyűjtemény más meséihez?

1. Az isteni igazságszolgáltatás, vagy általánosabban fogalmazva az igazság győzelmének szinte népmesei ihletésű igénye kettős aspektusból három olyan mesében fordul elő — s ez nem véletlen —, amelyek csak Syntipasnál szerepelnek. *A férfi és a kyklops* c. mese (Synt. 48) tanulsága szerint a gonosz embereknek az idő meghozza a büntetést, míg a jók osztályrésze a megérdemelt jutalom lesz. Ugyanígy a másik mesében (Synt. 11): a kölykét sirató oroszlán fejéhez vágja a vaddisznó: amilyen mértékkel mér valaki, olyannal fog mérteni. Végül a vagyon szempontjából megfogalmazva az igazságszolgáltatás szükségszerűsége: ebül szerzett vagyon ebül vész el — ez a farkas és az oroszlán (Synt. 52) példájából leszűrhető tanulság.

2. A hatalmasságról, a hatalmassággal való szembeszállásról alkotott felfogása kétoldalú: egyfelől azt hirdeti, hogy az erősebbel nem szabad újjat húzni (Synt. 22, Hausr. 169), másfelől ezt a belenyugvást azzal a kicsit talán idealista szemlélettel egészíti ki, hogy az igazságszolgáltatás, a rossz bűnhődése valamiképpen úgys bekövetkezik. Ez utóbbi az elnyomott nép vágyát kifejező általános népköltészeti motívum.

3. Az összetartást illetően: a gyűjtemény hatvankét meséjéből mindössze egyetlen egy van, amely szemléletesen, félreérthetetlenül mutat rá az összetartás jelentőségére. *A két bika és az oroszlán* (Synt. 13, Hausr. 321) c. mesében az oroszlánnak (= az ellenségnek) az adna módot a bikák felfalására, ha kettőjük közé férközhetne. Syntipas tanulsága szerint a városok és emberek egyetértése az ellenséget megsemmisíti, míg meghasonlásuk következtében az ellenség áldozataivá válnak. Az összetartás itt nem baráti összetartás, és nem a familiárisval való összefogás; nem ok, hanem kizárólag cél jellegű; praktikus az önvédelem egyik lehetőségének felismerése. Az a jelenség pedig, hogy tisztán állatmesével nemcsak emberek, de városok összetartására is utal, ismét az aktuális politikai helyzetre célozhat.³⁵

A barátság-összetartás problematikához kapcsolódik egy igen érdekesen megvál-

³³ Ld. azonban a tanulságok későbbi megváltoztatásáról Falus R.: Az ókori görög irodalom története. (Bp.), 1964. I. köt. 248. l.

³⁴ „ὁ μῦθος δηλοῖ ὅς ὁ ἐτέρω παῖδας ἰστών αὐτὸς ἐν αὐτῇ ὥς σκαλὸς ἐμπειρεῖται.”

³⁵ Figyelembe vehetjük itt ugyanis a fent már említett háborús körülményeket Bizáncban a XI. században, valamint mindezekhez a feudális belharcokat.

tozott párhuzamos mese: *A libák és a hattyúk* (Synt. 60, Hausr. 256). A libák és a hattyúk barátságot kötve ugyanazon a síkságon legeltek, amikor vadászok közeledését pillantották meg. A hattyúk gyorsan elrepültek, míg a libák a testalkatukból következő lassúság miatt a vadászok áldozataivá lettek. A tanulság szerint a mese azokat kívánja élénk állítani, akik veszély alkalmával cserbenhagyják barátaikat. A történet a hitvány barát bemutatásával valamiféle pesszimiztikus felfogást érzékeltet a baráti összetartást illetően. Ennyiben a fenti barátságkonceptiót egészíti ki. Az viszont, hogy a mese Syntipasnál a többi aesopusi párhuzamhoz viszonyítva éppen ebben az irányban (barátság irányában) egyszerűsödik le, némileg megbontja az összkép egységét. Az aisóposi párhuzamok tanulsága ugyanis ezt mondja: „... οὕτω καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ πᾶσι ἐν πόλει γένηται, οἱ μὲν πένητες εὐπρόφοροι ὄντες ῥαδίως ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν σφύζονται, οἱ δὲ πλούσιοι διὰ τὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑπερβολὴν μένοντες πολλάκις δουλεύουσιν”³⁶

Ugyanabból az ellentétből tehát — a libák és a hattyúk eltérő természeti adottságai-
ból — az aisóposi hagyományok egy — ha úgy tetszik — osztálytartalommal töltött mondanivalót alkotnak, míg Andreopulosnál egyszerűsödés, s egyben inkább az egyén felé fordulás érezhető. Emlékeztet azonban nála a mese talán a „természettől idegen” egész gondolatkörére, hiszen itt a barátság nem-egyenlők, nem-egyformák, nem azonos veseszületett tulajdonságokkal rendelkezők között fulladt kudarcba.

Aisópos és Syntipas más párhuzamos meséiben az aisóposi előrelátás, céltudatos-
ság igénye hol a megfontoltság, hol a hasznosság mozzanatával cserélődik fel Synti-
pasnál.

Az aesopusi corpus több változatában maradt fenn a róka és a bakkecske tör-
ténete (Synt. 10, Hausr. 9), melyben a bakkecske nem tud kimászni a kútból. A tanul-
ságban megfogalmazott igény: előbb kell a célt megnézni, s aztán a dologba bele-
kezdeni.

Syntipasnál a bakkecske helyett nyúl szerepel; s a tanulság azt kifogásolja, hogy
a nyúl önkényesen cselekedett, nem előbb kért tanácsot a felmenésre vonatkozóan
a rókától, mielőtt lemászott volna a kútba, hanem csak amikor már bajban volt.
(A megfontoltság igénye sem egyedül ebben a darabjában fogalmazódik meg a gyűj-
teménynek: *A szomjas galamb* (Synt. 8, Hausr. 217), amely meggondolatlanságában a
festett vízesedényen összetörte magát, szintén hasonló mondanivaló hordozója.)

A veszély előre történő felismerésére hívja fel a figyelmet a beteg oroszlán álnok-
ságát bemutató mese is (Synt. 37, Hausr. 147), összekapcsolva ezt a képmutatás ellen
való küzdelemmel is.

Másutt, *A hangya és a tücsök* c. mesében (Synt. 43, Hausr. 114) a céltudatosság
motívuma a hiábavalóság ostromozásával cserélődik fel. Az egyik aisóposi változatban
a tücsök azért pusztul éhen, mert nem gondoskodott előre téli táplálékáról. Syntipa-
sál viszont az előrelátás helyett a hiábavalóságon van a hangsúly, azért bűnhődik
a tücsök, mert hiábavaló dologgal töltötte nyarát.

Hasonló irányú hangsúlyáttolódás figyelhető meg a ráspolyt nyalogató menyét
történetében is (Synt. 5, Hausr. 59): míg az aisóposi változatokban oktan becsvágya
pusztítja el, Syntipasnál azért következik be bukása, mert haszontalan dolgot művel
a ráspoly nyalogatásával.

Végezetül még két rövid megjegyzés az andreopulosi mű jellemzésére. Az élet-
öztön ereje és az életnek még a vagyonnál is többre értékelése mutatkozik meg a
Marhapásztor (Synt. 12, Hausr. 49) c. mese andreopulosi változatában. A marha-

³⁶ „Így az emberek közül is, valahányszor vizsály keletkezik a városban, a szegények könnyen elhurcolkodók lévén, városról városra könnyen elmenekülnek, a gazdagok azonban igen sok vagy-
onuk miatt ott maradván gyakran alattvaló sorba kerülnek.”

pásztor, ha elveszett állatát megtalálja, áldozatul felajánlja egy másik állatért az istennek. Mikor azonban látja, hogy az oroszlán éppen azt falja, amelyiket keresi, újra felajánl egyet áldozatul, ha ő maga megmenekül az oroszlán karmai közül. A syntipasi tanulság szerint: „ὁ μῦθος δηλοῖ, ὡς τὴν ἰδίαν ζωὴν ἀνθρώποι παντὸς κέρδους καὶ πλοῦτον προτιμότεραν ἔχουσιν”³⁷. Ugyanezt a gondolatot az aisóposi tanulságban nem találjuk meg.

Az életösztön, a haláltól való természetes irtózás nem egyedül ebben a darabjában fogalmazódik meg a gyűjteménynek, hanem *Az ember és a halál* (Synt. 2, Hausr. 60) címűben is. S ugyanezt a felfogást mutatja az a mese (Synt. 3, Hausr. 258) is, amely a szépségével kacérkodó fecskénél többre becsüli a hollót, mivel annak egészsége, testi ereje télen-nyáron egyformán megmarad.

Igen finom hangsúlybeli áttolódást ad a Hélios és Boreas (Synt. 55, Hausr. 46) történetének kétféle változata is. Boreas és Hélios azon versengnek, melyikük tud előbb levetkőztetni egy embert. Boreas minden erejével fúj, az ember minden erejével leszorítja ruháját, Boreas nem tudja azt letépni. Hélios viszont addig ontja melegét, míg az ember magától levetkőzik. Aisópos ebben a példában a kényszert és a meggyőzést állítja szembe, Syntipas pedig a haszontalan dicsekvést a győzedelmeskedő szerénységgel.

Mindezeket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy bár „az állatmese par excellence tanító mese már a Pancsatantrától és Aesopustól kezdve”³⁸, s különböző változataiban, a Bibliában, az ókori kelet irodalmaiban, a görög és latin változatokban egyaránt megtalálhatók ugyanazok az emberi tulajdonságok és igények, egy-egy gyűjtemény kialakulásában mégis jelentős szerepe lehet a konkrét gazdasági-társadalmi-történelmi körülményeknek. Bár a Syntipas féle, először Matthaei által kiadott aisóposi mesegyűjteményből is többnek ismerjük variációit pl. a Pañcatantrából, sőt a Bibliából is (pl. a hálátlan kígyó vagy a szarvakat akaró teve története³⁹), Andreopoulos változata kimutathatóan eltérő szellemet, világnézetet és környezetet tükröz. A mese funkcióját éppen akkor képes teljesíteni, ha korának saját problémáira is reagálva, saját hallgatóságához szól: a Syntipas a XI. századi elnyomott bizánci parasztsághoz.

LES FABLES DE „SYNTIPAS”

(RÉSUMÉ)

Dans un code à Moscou (nr. 436) le nom „Syntipas” est resté à la tête de deux différents recueils de fables. L'un est la traduction grecque des histoires de Sindbad, d'origine orientale, l'autre est un recueil postérieur ésopique. Ce dernier a été publié par Ch. F. Matthaei sous le titre „Syntipae philosophi Persae fabulae Graece et Latine” en 1781 à Leipzig.

A partir du résumé bref des recherches concernant le sort commun des deux différents recueils de fables, la composition s'occupe de la structure et du contenu du recueil ésopique et en outre de la base sociale de sa formation.

En analysant la vue du monde du recueil ésopique traduit du grec en syrien avant le VIIIe siècle, puis retraduit en grec par Andreopoulos de Mélitène au cours du XIe siècle — aussi bien que les différences constatées par la comparaison des fables parallèles à celles correspondant à l'oeuvre ésopique — on peut observer que ce sont les circonstances et le sentiment de la vie des paysans opprimés à Byzance contemporain (XI. siècle) qui se manifestent.

Andréopoulos présente le monde conformément à la réalité concrète de la société, ce qui peut être prouver par l'analyse philologique de l'oeuvre aussi.

³⁷ „A mese azt mutatja, hogy az emberek a saját életüket minden haszonnál és gazdagságnál becsesebbnek tartják.”

³⁸ Honti J.: Válogatott tanulmányok. Bp., 1962. 80. l.

³⁹ Erről ld. Heller B.: A héber mese. Bp., (1922?). 16—17. l.